

КЫЛМЫШ -ЖАЗА УКУГУНУН ПРИНЦИПТЕРИ

ПРИНЦИПЫ УГОЛОВНОГО ПРАВА

PRINCIPLES OF CRIMINAL LAW

Турсунбаева Чолпон Манасовна

Турсунбаева Чолпон Манасовна

Tursunbaeva Cholpon Manasovna

ю.и.к., доцент, Ош мамлекеттик университети

к.ю.н., доцент, Ошский государственный университет

Candidate of Law Science, Associate Professor, Osh State University

tursunbayeva1981@mail.ru

Саймидинов Сырбек Базарбаевич

Саймидинов Сырбек Базарбаевич

Saimidinov Syrbek Bazarbaevich

окутуучу, Ош мамлекеттик университети

преподаватель, Ошский государственный университет

Lecturer, Osh State University

Абдыкалыкова Айбийке Нурбековна

Абдыкалыкова Айбийке Нурбековна

Abdykalykova Aibiyke Nurbekovna

магистрант, Ош мамлекеттик университети

магистрант, Ошский государственный университет

Master's student, Osh State University

КЫЛМЫШ -ЖАЗА УКУГУНУН ПРИНЦИПТЕРИ

Аннотация

Маанилүүлүк. Макалада Кыргыз Республикасынын кылмыш-жаза кодексинде чагылдырылган кылмыш-жаза-укуктук принциптер, ошондой эле мыйзамга кирбеген, бирок кылмыш-жаза укугу илиминде кыйыр түрдө каралган принциптер баса белгиленген. Мыйзамдуулук, адилеттүүлүк жана гуманизм жалпы укуктук принциптер деталдуу каралат. Кылмыш-жаза кодексинде бекитилген принциптерди ишке ашырууда айрым көйгөйлөр белгиленет, атап айтканда: мыйзамдуулук принциби жана жарандардын мыйзам алдында тендик принциби.

Ачкыч сөздөр: принцип, кодекс, мыйзам, кылмыш-жаза мыйзамы, гуманизм, мыйзамдуулук, айып, күнөө, акыйкаттык, жоопкерчилик

Принципы уголовного права

Аннотация

Актуальность. В статье освещаются уголовно-правовые принципы, которые отражены в уголовном кодексе Кыргызской Республики, также те принципы которые не включены в закон, но косвенно предусматриваются в науке уголовного права. Детально рассматривается общеправовые принципы: законности, справедливости и гуманизма. Отмечаются некоторые проблемы при реализации закрепленных принципов, в частности: принципа законности и принципа равенства граждан перед законом.

Principles of criminal law

Abstract

Relevance. The article covers the criminal law principles that are reflected in the Criminal Code of the Kyrgyz Republic, as well as those principles that are not included in the law, but are indirectly provided for in the science of criminal law. General legal principles are considered in detail: legality, justice and humanism. Some problems in the implementation of the enshrined principles are noted, in particular: the principle of legality and the principle of equality of citizens before the law.

Ключевые слова: принцип, кодекс, закон, уголовное право, гуманизм, законность, справедливость, наказание, вина, ответственность

Keywords: principle, code, law, criminal law, humanism, legality, justice, punishment, guilt, responsibility

Киришүү

Актуалдуулугу. С.И.Ожеговдун түшүндүрмө сөздүгүнө ылайык, принцип – кандайдыр бир теориянын, окуунун, дүйнө таанымынын же теориялык программанын негизги, баштапкы позициясы.

Кылмыш-жаза мыйзамдарынын принциптери - бул кылмыш-жаза мыйзамдарынын өнүгүүсүнүн ар бир жаңы этабы менен калыптанган негизги принциптер. Илимде принциптер жалпы укуктук жана тармактык болуп бөлүнөт. Принциптердин дагы башка бөлүнүшү бар, кодекстерде түздөн-түз каралгандар жана кыйыр түрдө айтылгандар.

Белгилей кетчү нерсе, укуктун принциптери (анын ичинде кылмыш-жаза-укуктук принциптер) бир кыйла туруктуу болгону менен, мамлекеттин өнүгүшүнүн белгилүү бир тарыхый мезгилине жараша өзгөрүп турат. Мисалы, КирССРинин кылмыш-жаза кодексинин негизинде мыйзамдуулуктун, жоопкерчиликтиң кутулбастыктын, жеке жана күнөөлүү жоопкерчиликтиң, гуманизмдин, адилеттүүлүктүн, демократиянын жана мыйзам алдында бардыгынын тең укуктуулугунун принциптерине негизделген [1]. Бирок ошол учурда ар бир принциптин мазмуну мыйзамдарда ачыкталган эмес. Принциптердин мааниси биринчи жолу 2017-жылдын 2-февралындагы №19 кабыл алынган Кыргыз Республикасынын кылмыш-жаза кодексинде баяндалган[2].

Кыргыз Республикасынын кылмыш-жаза кодексинин колдонуудагы редакциясында (2021-жылдын 28-октябрындагы № 127 кабыл алынган) 8 принцип аталган: мыйзамдуулук, юридикалык аныктык принциби, жарандардын мыйзам алдында тең укуктуулугу, күнөөлүүлүк принциби, адилеттүүлүк, кылмыш-жаза жоопкерчилигин жана жазаны жекелештирүү, кылмыш-жаза жоопкерчилигинин жана жазалоонун жеке мүнөзү жана гуманизм[3].

С.Г.Келин менен В.Н. Кудрявцевдин пикири боюнча, мыйзамдуулук, адилеттүүлүк, гуманизм сыяктуу принциптер жалпы укуктук принциптер. Жогоруда белгиленгендей, тармактык жана тармактар аралык принциптер бар. Бирок эң негизгиси кылмыш-жаза укугуна гана тиешелүү болгон жана башка тармактарда кайталанбаган принциптерди таап, бөлүп көрсөтүү эмес, кылмыш-жаза укугунун чыныгы табиятын чагылдырган, анын мамлекеттеги милдеттерин жана функцияларын аныктоочу принциптерди бөлүп көрсөтүү[4].

Жалпы укуктук принциптерге токтоло кетсек. Мыйзамдуулук принциби жосундун кылмыштуулугу жана анын жазалануусу азыркы колдонуудагы кылмыш-жаза кодекси менен гана аныкталышы керек деп болжолдойт. Канчалык адеп-ахлаксыз же коомдук айыптуу иш болбосун, ал мыйзам чыгаруучу тарабынан кодекске киргизилмейинче кылмыш катары каралышы мүмкүн эмес. Белгилеп кетсек, колдонуудагы кылмыш-жаза мыйзамдары акыркы жылдарда жүргүзүлүп жаткан реформалардан улам “көлөмдүү” болуп калган жана азыркы учурда корголуучу кызыкчылыктарга ар кандай коркунуч үчүн жосунду туура, объективдүү квалификациялоо үчүн тийиштүү жазык-укуктук диспозицияны табууга болот.

Адилеттүүлүк принциби кылмыш жасаган адамга карата колдонулуучу жаза жана кылмыш-жаза мыйзамынын башка чаралары кылмыштын оордугуна, ошондой эле аны жасоонун жагдайларына ылайык келүүгө тийиш деп болжолдойт. Бул принципти ишке ашырууга мыйзамда каралган жазаны оордотуучу жана жеңилдетүүчү жагдайлар көмөктөшөт. Кылмыш-жаза кодексинде каралган жеңилдетүүчү жагдайлардын тизмеси толук болбогондуктан, сот жазаны жеңилдетүүчү жагдай катары мыйзамда каралбаган, бирок кылмыш ишине тийешеси бар жагдайларды гуманизм принцибинин негизинде тааный

алат. Жеңилдетүүчү жагдайдын болушу санкцияда көрсөтүлгөн минималдуу же анча оор эмес жазаны дайындоого негиз боло алат.

Ошондой эле мыйзамда эч ким бир эле кылмыш үчүн экинчи жолу кайра жоопко тартылбайт деп жазылган. Бул жерде белгилей кетүүчү нерсе, өкүм чыгарылгандан кийин ал жокко чыгарылып же жазанын мөөнөтү же түрлөрү алмаштырылышы мүмкүн. Бирок мындай жол-жоболор жазык-процессуалдык мыйзамдарда каралган өзүнүн укуктук негиздерине ээ.

Гуманизм принциби Кыргыз Республикасынын кылмыш-жаза кодексинде 9-беренедө бекитилген, анын эң маанилүү эки аспектиси ачылат. Бири кылмыштан жапа чеккендерге багытталган. Экинчиси – кылмыштын субъектисине, башкача айтканда, гуманизм принциби кылмыш жасаган адамдардын мыйзамдуу укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоо менен байланышкан.

Гуманизм принциби кылмыш жазасы жана кылмыш-жаза мыйзамдарынын башка чаралары физикалык азапты келтирбөөгө жана адамдын кадыр-баркын кемсинтпөөгө тийиш экендигин билдирет. Ал эми гуманизм кылмыш-жаза мыйзамынын принциби, башталышы, пайдубалы болуу менен кылмыш-жаза мыйзамы инсандын, анын өмүрүн жана ден-соолугун, ар-намысын жана кадыр-баркын, кол тийбестигин жана коопсуздугун эң жогорку коомдук баалуулук катары коргоону камсыздайт.

Жазалардын тизмесине негизсиз ырайымсыз жана жазанын максаттарына ылайык келбеген жазалар киргизилбейт.

Жарандардын мыйзам алдында теңчилик принциби. Кылмыш-жаза кодексте каралган аракеттерди жасаган адамдар мыйзам алдында тең жана жынысына, расасына, тилине, майыптыгына, этностук таандыктыгына, диний ишенимине, жаш курагына, саясий же башка көз караштарына, билимине, ата-тегине, мүлктүк, кызматтык же башка абалына, ошондой эле басмырлоого негиз болгон башка жагдайларга карабастан кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартылууга тийиш.

Адабиятта бул принцип шарттуу деген пикирлер айтылып келет. Оор кылмыш жасаган аялдар үчүн, мисалы, өмүр бою эркиндигинен ажыратуу жазасы колдонулбаганын, аялдар үчүн мыйзамда бир катар жеңилдиктер түзүлгөнү жөнүндө сын пикирлерин билдирет.

К.В. Дядюн бул жагдай адам укуктары менен эркиндиктерин коргоо жаатындагы эл аралык стандартка ылайык келбейт деп эсептейт, анткени эл аралык стандарттарда боюнда бар аялдарга колдонулбайт деп эсептейт, анткени аялдар “бардык жарандык жана саясий укуктарды пайдаланууга тең укуктуу”. Мындан тышкары, дүйнөлүк криминологиялык кырдаалдын өнүгүүсүнүн көз карашынан, аялдардын кылмыштуулугу эң чоң абсолюттук өсүш менен мүнөздөлөт [5, б. 200]. Бирок бул жерде теңдик принцибин бузуунун кажети жок, анткени аялдар эркектер менен бирге бирдей эле кылмыштар үчүн кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартылышат, бирок жоопкерчиликти жүзөгө ашыруунун көлөмү боюнча айырмаланышы мүмкүн.

Ошого карабастан, бул жагдайда гуманизм гана эмес, ошондой эле адилеттүүлүк принцибинин бузулганына ишенебиз. Мисал катары СССРдин кылмыш-жаза кодексинин негизинде аялдар да өлүм жазасына тартылганын эстеп кетүү зарыл. Акыркы жылдарда кылмыш-жаза мыйзамдар гуманизациялоо багытын эске алуу менен, аялдардын жоопкерчилиги дифференциацияланган бойдон калат деген ойдобуз.

Колдонулган адабияттар

1. СССРдин жана республикалардын кылмыш-жаза мыйзамдарынын негиздери 2 июль 1991 жыл № 2281-1
2. Кыргызской Республикасынын кылмыш-жаза кодекси 2 февраль 2017 жыл № 19
3. Кыргызской Республикасынын кылмыш-жаза кодекси 28 октябрь 2021 жыл № 127
4. Келина С.Г., Кудрявцев В.Н. Принципы советского уголовного права. М.: Наука, 1988. 176 с.
5. Дядюн К. В. Назначение наказания женщинам с точки зрения принципа равенства граждан перед законом, гуманизма и справедливости / / Ленинградский юридический журнал. 2017. № 2. С. 196-207.